

PECULIARITIES OF THE SYSTEM OF CRIMINALISTICS THEORY PRINCIPLES

Terehovich V. N., Nimande E. V.

Based on the foundations of scientific and technical creativity the article analyzes gnoseological foundations and gives a detailed definition of the criminalistics principle system that comprises principles in the subject matter and methodological parts of criminalistics theory. Principles of the subject matter part in criminalistics theory are prohibition principles, including: a criminal act is an event that took place in material reality; a criminal act is the result of an individual's activity whose features coincide with those of criminally punishable acts; the nature of investigating criminal acts corresponds to the peculiarities of criminal law enforcement in a particular country. The knowledge of methodological part of criminalistics theory is knowledge about peculiarities of scientific cognition of the very process of investigating criminal acts as part of objective reality. The principles in the methodological part of criminalistics theory are principles of permission where the modern idea of scientific cognition is formulated. The article demonstrates a link between criminalistics theory principles and the outer environment of criminalistics theory which is defined by the foundations of scientific cognition, criminal law theory, criminal procedure law theory and criminal law enforcement practice.

Keywords: scientific cognition theory, scientific and technical creativity, scientific cognition principles, criminalistics theory, regulative means of criminalistic cognition.

УДК 343.98

О. М. Моїсєєв, провідний науковий співробітник Донецького НДІСЕ, доктор юридичних наук, професор

ПРОЦЕСУАЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДОПИТУ ЕКСПЕРТА В РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ

Досліджено питання ефективності дистанційної участі експерта в судовому засіданні. Доведено, що поняття процесуальної ефективності може бути застосоване для оцінювання результату участі експерта в судовому засіданні. Сформульовано критерій ефективності дистанційного допиту експерта як відповідність інформаційного забезпечення його показань принципу процесуальної економії.

Ключові слова: висновок експерта, допит, роз'яснення експерта, режим відеоконференції, процесуальна ефективність.

На цей час вітчизняне законодавство зазнає суттєвих змін, пов'язаних насамперед зі стрімким розвитком науки та техніки, а отже, і запровадженням новітніх технологій у всі сфери суспільного життя. Однією з таких змін стало проведення дистанційного розслідування, тобто здійснення певних слідчих (розшукових) дій у режимі відеоконференції. Такими діями згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК) є проведення допиту та пред'явлення для впізнання. Зараз актуальною видається проб-

лема дистанційної участі судового експерта в кримінальному провадженні, а саме допиту експерта в режимі відеоконференції.

У науковій літературі багато уваги приділено проблемам проведення допиту. Цю тему відображено в розробках В. П. Бахіна, Р. С. Белкіна, В. К. Весельського, М. І. Єнікєєва, В. О. Коновалової, В. С. Кузьмічова, В. Г. Лукашевича, М. І. Порубова, В. Ю. Шепітька, М. П. Яблокова та ін. Свого часу дослідженню висновку експерта багато уваги приділили такі вчені як Л. Ю. Ароцкер, А. І. Вінберг, О. О. Ейсман, Н. І. Клименко, В. Я. Колдін, В. П. Колмаков, М. В. Салтєвський, М. Я. Сегай, О. Р. Шляхов та ін. Однак проблему дистанційного допиту, у тому числі й судового експерта, донині ґрунтовно не досліджено.

Метою статті вважаємо дослідження процесуальної ефективності допиту експерта в режимі відеоконференції, розроблення критеріїв ухвалення рішення судом щодо такого допиту та надання рекомендацій відносно організації дистанційного допиту експерта.

Отже, якщо слідчий (суд) ухвалює рішення стосовно проведення слідчої дії в режимі відеоконференції, він повинен усвідомлювати, чи зумовить ця дія очікуваний результат, тобто чи буде вона процесуально ефективною. Уважаємо, що процесуальну ефективність такої слідчої дії необхідно визначати з урахуванням обсягу процесуальних витрат на її проведення, а також інформаційної складової її результату, яка набуває процесуальної значущості. Процесуальні витрати ми пов'язуємо з таким принципом кримінального процесу, як процесуальна економія, що може полягати, по-перше, у збереженні часу або швидкому проведенні процесуальної дії; по-друге, у полегшенні праці або нескладності виконання окремих операцій учасниками судочинства; по-третє, у зменшенні витрат або здешевленні провадження¹. Отже, процесуальна економія – це принцип кримінального процесу, згідно з яким забезпечується раціональний підхід до побудови та здійснення кримінального судочинства, що передбачає швидке й повне розкриття злочинів, викриття винних і притягнення їх до відповідальності з мінімальними витратами сил, засобів і часу учасників кримінально-процесуальної діяльності з одночасним забезпеченням адекватного застосування кримінально-процесуального законодавства².

Принцип процесуальної економії досліджували багато вчених. Результати цих досліджень відповідають певним критеріям, а саме: 1) досягнення максимального процесуального результату; 2) найбільша продуктивність праці; 3) раціональне використання процесуальних засобів; 4) раціональне регулювання порядку здійснення правосуддя; 5) розумне пом'якшення процесуальних формальностей; 6) прискорення провадження³.

¹ Див.: *Васьковський Е. В.* Учебник гражданского процесса / Е. В. Васьковский ; под ред. и с предисл. В. А. Томсинова. — М. : Зерцало, 2003. — С. 95.

² Див.: *Сопронюк І. О.* Процесуальна економія як принцип кримінального судочинства України / І. О. Сопронюк // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. юрид. — Львів, 2006. — Вип. 43. — С. 349.

³ Див.: *Короєд С. О.* Процесуальна економія як передумова ефективності цивільного судочинства / С. О. Короєд // Порівняльно-аналітичне право. — 2013. — № 3–1. — С. 129 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://pap.in.ua/3-1_2013/3/Koroied%20S.%20O.pdf.

У науковій літературі допит визначено як процесуальну дію, що являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, котрі беруть у ньому участь, спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини в справі¹. Метою (завданням) допиту є отримання повних і достовірних (таких, що відповідають дійсності) відомостей про розслідувану подію та її окремі обставини. Усе, що з'ясується під час допиту, становить його предмет². Практично, як зазначають науковці, предметом допиту можуть бути будь-які обставини, що мають значення для встановлення істини в справі³. Під час допиту експерта така інформація стає додатковою до висновку, зробленого експертом раніше⁴. Предметом же експертного дослідження є досліджувані експертом сторони, властивості, відносини об'єктів (матеріальних та ідеальних) з метою розв'язання поставлених перед ним питань⁵.

Допит є одним із засобів пізнання слідчим (судом) подій, фактів і обставин, які він сприймав безпосередньо, шляхом отримання свідчень від осіб про ці факти, обставини, події. Основне в допиті – інформація, суттєві психологічні особливості опрацювання якої зводяться до такого: 1) під час допиту допитуваний розв'язує низку розумових завдань, постановлених слідчим (судом) і ним самим; 2) вербальне передавання інформації пов'язане з наявністю бажання, інтересу, потреби передати слідчому (суду) опис подій; 3) у процесі допиту допитуваний викладає не власне сприйняття, а лише свій спогад, враження про нього; 4) у пербігу допиту свідка, підозрюваного, обвинуваченого в усіх випадках із боку слідчого (суду) потрібна активна розумова діяльність; для забезпечення високої психічної активності допитуваного необхідно викликати й підтримувати в нього відповідний емоційний стан⁶. Інакше кажучи, показання як комплекс складних психологічних процесів формуються за активної участі особи допитуваного.

Уважаємо, що перш ніж допитати експерта, слідчий (суд) має скласти чітке уявлення про питання, котрі він передбачає розв'язати. Інакше це може

¹ Див.: Шепітько В. Ю. Криміналістика : підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / В. Ю. Шепітько. — К. : Ін Юре, 2010. — С. 224.

² Див.: Криміналістика : навч. посібник / за ред. А. Ф. Волобуєва. — К. : КНТ, 2011. — С. 209.

³ Див.: Настільна книга слідчого : наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів / [М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова та ін.]. — 2-ге вид., переробл. та допов. — К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2007. — С. 105.

⁴ Див.: Моїсєєв О. М. Процесуальне значення допиту експерта / О. М. Моїсєєв // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : зб. наук. праць. — Х.: Право, 2009. — Вип. 9. — С. 120.

⁵ Див.: Комиссарова Я. В. Концептуальные основы профессиональной деятельности эксперта в уголовном судопроизводстве : автореф. дис. на соискание уч. степ. д-ра юрид. наук : спец. 12.00.12 «Криминалістика; судечно-експертная деятельность; оперативно-розсыльная деятельность»; 12.00.09 «Уголовный процесс» / Я. В. Комиссарова. — М., 2013. — С. 19.

⁶ Див.: Коновалова В. Е. Психология в расследовании преступлений / В. Е. Коновалова. — Х. : Вища шк., 1978. — С. 6.

призвести до поставлення питань, які можна вирішити лише шляхом додаткового дослідження. Експерт підлягає допиту після отримання від нього висновку або повідомлення про неможливість надати висновок. Слід зазначити, що структура допиту судового експерта складається з двох каналів передачі інформації: каналу передачі вербальної інформації, значення якого полягає у формулюванні логічної складової експертного висновку; і каналу передачі невербальної інформації, завдяки якому отримують уявлення про емоційну складову показань, тобто впевненість, достовірність, внутрішнє переконання, відвертість, компетентність, освіченість тощо. У науковій літературі висловлено слушну позицію щодо мінімізації емоційної складової висновку експерта, а також його роз'яснень і доповнень у судовому засіданні, позаяк емоційність може розосередити увагу суду, інших учасників кримінального процесу, які сприймають висновок експерта, відволікаючись від логічної й оцінної аргументації¹. Точніше кажучи, особисте ставлення експерта до отриманих результатів, що виявляється в його відвертості та переконливості, має бути відображене вербальними засобами. У психологічному сенсі поведінка експерта в судовому засіданні має бути стриманою, а ставлення до процесуальних суб'єктів – толерантним.

За нашим переконанням, дистанційний допит зводиться до інформаційного забезпечення показань судового експерта.

Інформація – це відомості про навколишній світ і процеси, що відбуваються в ньому та сприймаються людиною або спеціальним пристроєм². Знання властивостей інформації дозволяє на науковому рівні зрозуміти сутність інформаційних процесів, які відбуваються під час учинення злочину та його розслідування, і відповідно складати науково обґрунтовані методики й рекомендації³. Властивості інформації зумовлюють її цінність і значення, напрями використання, сукупність завдань, для розв'язання яких її застосовують. Специфіка інформації полягає в тому, що вона має властивості як матеріальних, так і нематеріальних об'єктів. Це відбувається у двох взаємопов'язаних категоріях – «інформація» та «носії інформації»⁴. Перенесення її на матеріальний носій (фіксація на папері, носіях інформації в комп'ютері тощо) не означає, що інформація матеріалізується. Матеріальним є лише носій інформації. Навіть знищення носія, на якому вона відображена, не означає утрату інформації – вона залишається у свідомості того, хто провів пізнання об'єктів; того, хто опрацював її та фіксував; хто

¹ Див.: *Моїсєєв О. М.* Експертні технології: теорія формування і практика застосування : монографія / О. М. Моїсєєв. — Х. : Вид. агенція «Апостіль», 2011. — С. 179.

² Див.: *Ожегов С. И.* Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. — 4-е изд., доп. — М. : ООО «ИТИ Технологии», 2007. — 944 с.

³ Див.: *Бірюков В. В.* Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування злочинів: проблеми теорії і практики : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / В. В. Бірюков. — К., 2011. — 432 с.

⁴ Див.: *Карчевський М. В.* Кримінальна відповідальність за незаконне втручання в роботу електронно-обчислювальних машин, систем та комп'ютерних мереж : монографія / М. В. Карчевський. — Луганськ : РВВ ЛАВС, 2002. — С. 24.

ознайомлювався з повідомленням; вона міститься в інших документах. Саме цим зумовлені специфіка її властивостей, а також суттєва відмінність від матеріальних об'єктів. Властивості інформації складаються з властивостей первинних даних, що є результатом пізнання, які становлять її змістову частину, а також властивостей матеріальних об'єктів, методів, форм і носіїв, використовуваних для її фіксації, збереження й подання¹.

Будь-яка інформація має свої структурні компоненти, а саме: об'єктивність, достовірність, цінність, повноту, актуальність, зрозумілість і корисність. Усі вони є взаємопов'язаними.

У літературі наукового спрямування існує підхід, за яким властивості інформації розокремлено на атрибутивні й прагматичні². Атрибутивні властивості інформації – це ті, що відображають її власні, «внутрішні» властивості. До таких належать кумулятивність (накопичуваність), емерджентність, старіння, міжгалузевий характер, невичерпність, об'єктивність, достовірність, адекватність, доступність. Прагматичними є ті властивості інформації, що характеризують ступінь її корисності для того, хто нею володіє. До них належать новизна, повнота, актуальність, можливість її ефективного використання для вирішення конкретних завдань³. Ці властивості глибоко пов'язані між собою та взаємозумовлені. Тож, певною мірою розподіл на ці дві категорії є умовним. Усі властивості інформації прямо залежать від ситуації, яка склалася, тобто мають ситуативний характер. Тому важливими також є такі її властивості як своєчасність і актуальність.

Потреба в цінній, корисній інформації для розв'язання завдань, поставлених перед суб'єктами розслідування, не дозволяє обмежуватися джерелами та носіями суто криміналістичної інформації, а вимагає цілеспрямованого пошуку інформації в інших джерелах і носіях, а також в інформаційних системах.

Сучасні дослідження свідчать про те, що під час допиту судового експерта обстановка, у якій він опинився, характеризується більшою емоційною напруженістю та меншими можливостями для пристосування порівняно із ситуацією допиту, наприклад, свідка. Експерт, будучи обмеженим власними спеціальними знаннями, не завжди спроможний чітко й переконливо роз'яснювати спеціальні питання в таких умовах. До того ж, він психологічно не готовий до усної форми спілкування з учасниками судового процесу, позаяк його професія не належить до публічних. Особа, яку не задовольняють результати експертизи та котра намагається протидіяти судовому розгляду шляхом затягування судового слідства, своїми питаннями може ставити експерта у скрутне психологічне становище. Експерт в умовах навіювання від запитань такої особи часто вдається до висловлювань, які не відповідають його процесуальному статусу. Він відчуває невпевненість за напружених умов судового засідання через відсутність на поточний момент довідкових і методичних джерел, інших матеріалів для ефективного засто-

¹ Див.: Бірюков В. В. Указ. праця.

² Див.: Муранивский Т. В. Теоретические основы научно-технической информации / Т. В. Муранивский. — М. : МГАИ, 1982. — С. 16.

³ Див.: Бірюков В. В. Указ. праця.

сування ним професійних знань, оскільки він має надавати обґрунтовані та аргументовані відповіді зі спеціальних питань¹.

Із наведеного випливає, що ефективність допиту експерта забезпечує доступність його власної бази знань і можливість демонструвати суду її елементи, адже для того, аби надавати найбільш ґрунтовні відповіді, експерт повинен звертатися до різних джерел інформації, а саме методик, баз даних та інших носіїв інформації. Ф. Г. Амінев доцільно рекомендує для ефективної участі експерта в судовому засіданні надавати йому ноутбук з установленою базою даних у вигляді інформаційно-пошукових систем². Тобто, якщо під час допиту експерт матиме у своєму розпорядженні ноутбук із завантаженими базами знань і банками даних, він зможе й у судовому засіданні ефективно застосовувати свої спеціальні знання. Отже, із цієї точки зору фактично не має значення, де перебуває експерт – у залі суду чи на своєму робочому місці.

Однак не слід забувати про принцип процесуальної ефективності кримінального провадження, за яким можливість дистанційної участі експерта в допиті всебічно сприятиме економії робочого часу експерта, більш динамічному розгляду кримінального провадження, можливості для експерта перебувати в більш психологічно сприятливій для нього обстановці, зменшенню витрат на відрядження тощо. Зрештою, саме допит експерта в режимі відеоконференції дозволить досягти більш ефективних результатів розслідування й судового розгляду кримінального провадження. Це сприятиме процесуальній ефективності проведення такої слідчої дії. Науковцями висловлено слушну пропозицію відносно доцільності обладнання спеціальних кімнат для проведення відеоконференцій не тільки в судах, а й у судово-експертних установах, відповідальність за функціонування яких необхідно покласти на керівників цих установ для забезпечення можливості дистанційної участі судового експерта в досудовому та судовому провадженні³.

На нашу думку, ефективність дистанційної участі експерта в судовому засіданні забезпечуватиме застосування інформаційних технологій. Інформатизація відкриває можливості для створення автоматизованого робочого місця (АРМ) експерта. Організаційну базу такого АРМ утворюють комп'ютерні програми, які реалізують алгоритми експертних технологій; методичну – типові методики проведення судових експертиз; матеріально-технічну – комп'ютерна станція, інформаційні мережі, а також науково-дослідницьке та спеціальне технічне обладнання; інформаційну базу становлять банки даних криміналістичних і експертних обліків, бібліотека експертних методик, картотека законодавчих актів та інструктивних матеріалів, реєстр

¹ Див.: *Моїсєєв О. М.* Процесуальне значення допиту експерта. — С. 122.

² Див.: *Амінев Ф. Г.* О некоторых вопросах экспертно-криминалистического обеспечения раскрытия и расследования преступлений / Ф. Г. Аминев // Криміналістика ХХІ століття : матер. міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 25–26 листоп. 2010 р. — Х. : Право, 2010. — С. 575.

³ Див.: *Легостаєв О. А.* Допит експерта під час досудового та судового провадження з використанням відеоконференцв'язку / О. А. Легостаєв // Наше право. — 2013. — № 4. — С. 114–118.

атестованих судових експертів тощо. Застосування інформаційних мереж уможливило також створення умов для роботи комісії експертів у формі телекомунікаційної конференції¹. Сучасний стан інформаційного й комп'ютерно-технічного забезпечення відкриває перспективи створення АРМ керівника судово-експертної установи. Упровадження АРМ керівника судово-експертної установи робить реальними перспективи об'єднання інтелектуальних ресурсів усієї системи судово-експертних установ України шляхом, по-перше, універсалізації структури АРМ відповідно до експертних технологій розв'язання експертних завдань; по-друге – об'єднання інформаційної та методичної бази експертних технологій у загальнодержавну інформаційно-довідкову мережу. Усі підстави для цього – технічні, методичні, організаційні, кадрові – склалися наразі в системі судово-експертних установ Міністерства юстиції України².

Отже, процесуальну ефективність допиту судового експерта в режимі відеоконференції можна визначити як відповідність інформаційного забезпечення показань експерта (доступність для нього під час допиту власної бази знань, а також можливість демонструвати суду її елементи) принципу процесуальної економії.

В аспекті наведених принципів процесуальної ефективності доцільно розглянути результативність дистанційної участі експерта в судовому засіданні. Можна впевнено стверджувати, що досягнення бажаного процесуального результату є визначеним максимальним обсягом отриманої судом корисної інформації. Тож, під час допиту експерта з його робочого місця така інформація набуває достовірності завдяки можливості використання експертом інформаційних джерел, а надто якщо експерт користується АРМ експерта. Використання експертом АРМ дозволяє суттєво підвищити результативність експертної діяльності³. За таких умов він може проводити в реальному часі на своєму робочому місці прості експерименти та вимірювання й демонструвати суду їх результати. Таким чином, цей критерій є забезпечуваним організацією робочого місця, з якого експерт має надавати пояснення. Щодо критерію продуктивності праці, то для суду й інших учасників судового провадження вона залишається незмінною у випадку дистанційної участі експерта в судовому засіданні. Експерту вдається уникнути втрат часу, пов'язаних із оформленням відрядження та прибуттям до судового засідання. Допит експерта в режимі відеоконференції також відповідає критерію раціонального використання процесуальних засобів. Так, усі учасники судового засідання можуть ретельно підготувати питання експерту та аналізувати його відповіді, оскільки відсутні обмеження в часі, пов'язані з тривалістю відрядження експерта. Зрештою, у разі дистанційної участі експерта в судовому засіданні забезпечується спокійна ділова обстановка за рахунок виключення

¹ Див.: *Моїсєєв О. М.* Взаємодія експертів при проведенні комісійних експертиз / *О. М. Моїсєєв* // Правничий часопис Донецьк. ун-ту. — 2009. — № 1(21)–2(22). — С. 151–156.

² Див.: *Моїсєєв О. М.* Експертні технології: теорія формування і практика застосування. — С. 85–86.

³ Там само. — С. 9–10.

емоційної складової із процесу взаємодії сторін з експертом. Критерій раціонального регулювання порядку здійснення правосуддя може бути задоволений ним у разі усунення проблем, пов'язаних із попередженням експерта про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиві пояснення, а також проблем контролю за можливістю несанкціонованих впливів на експерта під час його дистанційного виступу. Такі перешкоди пропонуємо усунути шляхом включення керівника судово-експертної установи в процес дистанційного допиту експерта. Відсутність сторонніх впливів на експерта також може бути підтверджена спеціальним розміщенням камер у приміщенні, з якого відбувається трансляція пояснень експерта. Суд, інші учасники судового засідання в такий спосіб можуть контролювати поведінку експерта й інших присутніх осіб. Розумне пом'якшення процесуальних формальностей означає спрощення процедури отримання судом показань експерта. Експерт вважається попередженим про кримінальну відповідальність за статтями 384, 385 КК ще з моменту складання ним власного експертного висновку. Немає необхідності повторювати це в судовому засіданні. У дистанційному варіанті він тільки підтверджує на камеру усвідомлення цієї процедури. Керівник судово-експертної установи, користуючись можливостями власної АРМ, контролює технічні та організаційні умови дистанційного спілкування експерта з судом та іншими учасниками судового провадження, а також застосування спеціальних методик і дослідницьких процедур за експертними технологіями. Спрощення такої процесуальної дії відбувається, серед іншого, і за рахунок долучення до протоколу судового засідання повного відеозапису дій, що відбулися в судово-експертній установі під час дистанційного допиту експерта. Урешті-решт, прискорення провадження забезпечується, як на нас, економією часу на різного роду узгодження, пов'язані з фізичним прибуттям експерта в судове засідання.

Таким чином, критеріями прийняття рішення судом щодо можливості дистанційного допиту експерта вважаємо такі: по-перше, під час прийняття цього рішення слід спиратися на принцип процесуальної ефективності; по-друге, суд має усвідомити коло питань, передбачити обсяг інформації, яку він має отримати від експерта; по-третє, урахувати процесуальні витрати на час, організацію, узгодження часу та кандидатур учасників, матеріальні витрати на відрядження, оренду інформаційного каналу тощо. Зважаючи на це, підтримуємо рекомендацію щодо обладнання спеціальних кімнат у судово-експертних установах.

Викладене дає підстави для подальшого дослідження шляхів реалізації дистанційної участі судового експерта в досудовому розслідуванні й судовому розгляді кримінальних проваджень.

ПРОЦЕСУАЛЬНАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ ДОПРОСА ЭКСПЕРТА В РЕЖИМЕ ВИДЕОКОНФЕРЕНЦИИ

Моисеев А. М.

Исследованы вопросы эффективности дистанционного участия эксперта в судебном заседании. Доказано, что понятие процессуальной эффективности

может быть применено для оценки результата участия эксперта в судебном заседании. Сформулирован критерий эффективности дистанционного допроса эксперта как соответствие информационного обеспечения его показаний принципу процессуальной экономии.

Ключевые слова: заключение эксперта, допрос эксперта, разъяснения эксперта, режим видеоконференции, процессуальная эффективность.

PROCEDURAL EFFECTIVENESS OF EXPERT QUESTIONING BY VIDEO CONFERENCE

Moisieiev O. M.

The article deals with the effectiveness issues of expert's remote participation in a trial, and focuses on the advisability of conducting an expert questioning by video conference. It establishes that the notion of procedural effectiveness can be applied to evaluate the results from an expert's participation in a trial. The article suggests optimizing the involvement of an expert in a trial with regard to the category of procedural economy, and formulates the information approach to defining the effectiveness of an expert participation in a trial. It also states that in an expert questioning the information component of his testimony should be considered as a procedurally significant result, and offers ways to minimize factors that create emotional tension during an expert questioning. The article concludes with formulating the effectiveness criterion for remote expert questioning as a compliance of his testimony's information provision (the access to his own database during questioning and the possibility to demonstrate its elements to the court) with the procedural economy principle.

Keywords: expert conclusion, expert questioning, expert's explanations, video conferencing, procedural effectiveness.

УДК 343.98

В. М. Шевчук, професор кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук

ПРОБЛЕМИ ФОРМАЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

Досліджено проблеми формалізації процесу розслідування злочинів. Обґрунтовано, що виникнення ідеї формалізації, створення та запропонування відповідних шаблонів у вигляді програм і алгоритмів у жодному разі не повинні протиставлятися творчому підходу слідчого. Необхідність формалізації розслідування злочинів зумовлена в першу чергу потребами практики щодо оптимізації слідчої діяльності, підвищення рівня теоретичного забезпечення процесу розслідування та розкриття злочинів. Формалізація процесу розслідування злочинів передбачає виділення в цьому єдиному процесі чітких етапів послідовного розвитку діяльності слідчого, що визначаються тактичними завданнями.